

hammar sätta ihop en liten dialektordlista över ännu levande dialektord i Norrbotten? Andra dialektkännare kunde välja andra trakter. Häftena kunde vara billiga eller helst gratis, och de kunde finnas på både kommunbibliotek och bensinmackar. Jag tror att Renmarck hade gillat det.

Utgåvan fogar ännu en intressant pusselbit till vår bild av 1700-talets Sverige.

Lars Holm

Edvard Carleson & Carl Fredrik von Höpken, *Beskrifning öfwer resan till Ephesus och Scalanova*, Utgiven och kommenterad av Paavo Roos, *Scripta minora Regiae Societatis humaniorum litterarum Lundensis*, 2006–2007:2 (Lund: Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet, 2007). 44 s.

Attityderna till det osmanska riket kom att förändras i samband med Karl XII:s vistelse i Bender. För kungen fanns det politiska skäl såväl som ekonomiska motiv till att förbättra relationerna till Konstantinopel, dels som allierad mot Ryssland, dels för att utveckla handeln med Levanten och Medelhavsområdet generellt. De utökade kontakterna under perioden gynnade även ett intresse för Mellersta österns kulturer och religioner. Förbindelserna genomgår dock en nedkylning efter kungens långa och kostsamma vistelse i Turkiet. År 1731 ville emellertid Kommerskollegium mjuka upp denna relation igen. Men även turkarna var drivande till ett utökat samarbete då de önskade sig ett militärt samarbete gentemot Ryssland. Planerna förverkligas och två sändebud skickades iväg: Edvard Carlson (1704–1767) och Carl Fredrik von Höpken (1713–1778). Från deras resa finns två längre rapporter bevarade. Den första, *Twänne stora svenska herrars Rese-beskrifning, ifrån Cypren, til Asien, Förlofwade Landet et-cetera* gavs ut i Stockholm 1768, och kom att följas av otaliga senare upplagor. Den andra, *Beskrifning öfwer resan till Ephesus och Scalanova*, ges nu för första gången ut i tryck av Paavos Roos.

Skriften är kort men bjuder på en djuplodande läsning. Inledningen presenterar huvudpersonerna och syftet med resan samt ger en jämförelse med den tidigare, mer kända rapporten. Därefter följer reseskildringen. Noter i högermarginalen utvecklar eller klargör olika observationer, vilka redovisas i ett avslutande kapitel. Totalt rör det sig om fyrtio kommentarer, som

behandlar allt från enskilda inskriptioner till allmänna resonemang om resandet. Eftersom resenärerna inte redovisar vilka skrifter de eventuellt läst eller gillat de fått hjälp av, är det också svårt att avgöra vad som är avskrifter och vad som är egna observationer. Via Roos' kommentarer erbjuds dock ledtrådar till vilka verk som kan ha använts av resenärerna, samt hur deras observationer förhåller sig till dåtida och sentida arkeologiska undersökningar. Författaren visar här på sina omfattande kunskaper i antikens språk och kulturhistoria.

Reseskildringen ger intressanta inblickar i dåtidens kunskapsintresse och attityder till fornminnen. Vissa lämningar framställs närmast som spännande attraktioner att upptäcka. När exempelvis »en stor underjordisk gång» utforskas i vad som beskrivs som det raserade Dianatemplet, skriver resenärerna: »Wij togo med oß optände facklor; och fästade et rep wid ingången at wij så mycket lättare skulle kunna finna wägen tilbakars» (s. 17). Platsen uppfattas även som ett vittne till det förflutna då kritik av eftervärldens hantering av det ventileras: »Det skulle warit önskeligit at denne kajsares nit inet gådt så wida utan at han welat lemna detta som et rart monument åt efterkommande» (s. 18). I Roos' kommentar till denna observation kan man dock läsa att det tempel som undersöktes i själva verket var hamntermerna med tillhörande byggnader. Dianas, det vill säga Artemis', tempel brann ner 356 f.Kr. och upptäcktes först på 1860- och 1870-talen. Att fästa rep vid sig som Carleson och von Höpken gjorde när de begav sig ner till underjorden var även rekommenderat vid denna tid, skriver Roos. Kommentarer av detta slag är värdefulla och förhoppningsvis kan källpublikationer på denna höga nivå leda till ett nyvaknat intresse för de resor som gick längs dessa vägar.

Joachim Östlund

Helene Schmitz, Nils Uddenberg & Pia Östenson, *System och passion: Linné och drömmen om Naturens ordning* (Stockholm: Natur & Kultur, 2007). 256 s.

Officiella jubileumsböcker riskerar lätt att bli tråkiga i sin välmenande ambition att tillhandhålla något för alla, behaga så många som möjligt och inte stöta sig med någon. Det är därför aningen överraskande, men också mycket glädjande, att kunna konstatera att det